

type) որ, ի բայ տաեալ զեղեցկապետական, ներք, զուրկ ըլլայ ամէն պատահականութիւններէ: Մինաւոր խոսուածի մը ուղեղային աշխատութեան առջեւ՝ ընդունելի իր թուի այս համադրութիւնը, որ զրեթէլ անհնարին նոյն իսկ բնութեան առջեւ. խառնուածքի (tempérament) հատուածակողմը ինքնիրմէ կը գործէ, միաւորական և զօրաւոր արտա-յայտութիւնը հարկ կ'ըլլայ ընդունիլ, որուն հիմը, գործիքը, նիւթը՝ իրականութիւնն է, բայց ոչ պատճառը. վարպետներուն համար, բնութիւնը «տողման» ներք մէկէ, արուեստի գործոյն պատճառը չէ այն: Տեսնուած իրերու՝ ըղբղին մէջ կերպոնացումը ոչ միայն կը նպաստէ կերպական կատարելութեան, զիս աւելի միաւորելով շարադրութեան ամբողջութիւնը, առանց թողլու որ ո՞ր և է մանրամասնութիւն մը գորանայ, հաղչեցնելով զգայարանն ոչ խառնիխուռն դժբերով, այլ նաև սակաւարան պերճախօտութեան ոյժը կու տայ արտայայտութեան:

Արուեստաւորին ճիշդ նուազ ձգտումն ու նի ղէպ իրականութեան ձեւափոխութիւնը, քան թէ ղէպ ի զեղեցկին կարելիութեան մը կոչումը (évo-cation). ճշմարիտը չէ նպատակը՝ այլ ճշմարտանմանը, բայց այնպիսի ճշմարտանման մը, որ իր բաժինն ունենայ նոյն իսկ արտադրողին կարողութեանը մէջ: Եւ Պ. Շաչին անգէտ չէ այս բանիս. իր ամենալու էջերէն մին, Թուրքիոյ Փնէլուները «Les Bohémiens en Turquie», արեւելեան անփութութեանց յիշատակը ուսզնապէս կ'արթնցնէ մեր մտքին մէջ. բանաստեղծին երեւակայութիւնը՝ մանկութեան յիշատակներէն նպատուելով ստեղծեր է, և փորադրութիւնը մաքուր ու զերպզանց է. այդ կամարազեղնային ծանր կամուրջը անտարակոյս գոյութիւնն չէ աւնեցած, և ոչ ալ անոր վրայ հաստատուած ցած ու ճերմակ տուները, որոնց բազմաթիւ պատուհանները կը նային մի միայն կոշտ ցցապատին և ճուղած ու փշոտ իրար խառնուած ծառերուն վրայ: Լուրջ և ընտանի՝ սպիտակամօրու մարդեր, հաստ կառններ հազած, կիներ չափազանց հորիզոնական աչքերով բորոտած մորթերու վրայ, ուստի՝ է սակայն որ

այդ փորագրութիւնը՝ իրականութիւն կը գոչէ մեզ բարձրաձայն: Անտարակոյս վասն զի արուեստաւորը իր մէջ ունի՝ ճշմարտութիւնը ճշմարտէն զուրս ոտեղծելու կարողութիւնը, և ահա այս է բովանդակ արուեստը:

Արուեստաւորի խորին և կատարեալ զիտութիւն մը միայն ընդունակ է կոչումի կարողութեան ազատ ասպարէզ մը տալու: Միայն արուեստը կրնայ խալտել նկարիչը բնութեան կաշկանդումէն. ու ոչ միայն դժագրութեանց բացարձակ տոկոնութիւնը կ'պահովցնէ ան, այլ նաև տէր կ'ընէ այն բանին որուն առաջ գերի էր, և թոյլ կու տայ, իրեն ապահովացած ազատութեան մէջ, երկերը յղանալ իրենց ճշգրիտ համեմատութիւններովը, որոնց իւրաքանչիւր մասը միտսին կ'ընթանայ և հաստատարապէս կ'աւարտի:

Թրք. Ն. Ք. ԵՍԵՒՈՒՔ

LÉON DAVID

Մ Խ Ի Թ Ա Ր

(Շուր. տես էջ 66, և մերջ)

ԱՍՍՍԻՐ էր այլ եւս Մըխիթար Աբբան իր փափաքանաց իրօք կատարման. իւր այնքան ճիգերն ու կերպ կերպ վիշակը Չոր կըրեց արի սիրան անձնանքէր,

Անուհետեւ պէտք էր ճակտին ըզգոն Անուին փառաց պակ մ'ու բրաբրն. Պէտք էր որ հանգչէր բընով արպարոց. Թըռէր, սըլանար յեղեմ, յերկնից օսց...

Ահա կը տեսնեմ շուրջն իրեն մահճին Սիրտուն սրդիքն իւր արտասուպին, Չորըս իւրրատէ նորս այս իօրայէ Միմեանց հետ սերով, քաղցրութեամբ ապրել.

Տերամբ կառուցած Միաբանութիւնն Անվըրգով յառաջ վարել եռանդուն,

Եւ իրեն սիրած սեփական օղակն,
Հորդել զիտուժեան, լուսոյ օտար ուզին:

Եւ յետ օրհնելու զամէնքն ատանձին,
Կը թըռչեր յերկինք ամբիծ իւր հօգին,
Հազար եօթն հարիւր քառասուն և ինն,
Ապրիլի ամսոյն ըջրան և եօթին: . . .

Գընա՛ Մըխիթար, զընա՛ արդ յերկին
Կապելու ճակտիկ ըզպրսակն անդին .
Արուժեամբ ընթացբոյ կատարեցիր,
Արդ զընա վայել փառքեր երկնաձիր:

Անունըդ բոլոր աշխարհ պիտ՛ հընչէ,
Անունըդ ամէն հայ պիտի օրհնէ,
Ձի հաստատեցիր զիտուժեան տաճար,
Ու մեր զբարութեանց հաստատուն կածառ:

Պիտի համակրի բեզ Եւրոպ ինքնին,
Ինչպէս և սըրտիկ սիրելի ազգին.
Պիտի հըռչակէ զայն ուշիմ՝ ու բաջ,
Որու անունն իսկ չէր զիտեք յառաջ:

Գնա՛ հանգիստ սըրտով, զի ըու որդինք
Պիտ՛ յառաջ վարեն գործը սըրբանուէր.
Քու զըծած շուղկ պիտի երթան միշտ,
Ահամարհելով նեղութիւն ու վիշտ:

Եպայտերք, թագաւորք, թագուհիք, իշխանք
Պիտի գան պատուել զայս ըու կանգնած վանք,
Ու պիտ՛ հըռչակեն ընդ բոլոր աշխարհ՝
Թէ հայ աղք մը կայ, աղք գործօն ճարտար:

Ոսկեպարն ահա կը ծալի շողշող,
Որուն գու այնչափ էր փափաքող,
Ու զիտուժեան ջահէր լուսաբոլոր,
Պարզէ մէջ մըռայլ և աղջամուղջ խոր:

Վերանորոգին ահա խոտներամ
Միրելի ազգիկ փառքերն անթառամ.
Մահակ ու Մեսրոպ, Եղիշէ, Եղնիկ,
Չորեքնին առած իրենց մատենիկ,

Շիրմին խորերէն լոյս աշխարհ կ'ելլեն,
Քաղցըր ձայներնին կը լընեցընեն:
Եւ այն ցիրուցան փոշոս մագաղաթք,
Թորբ կը փայլին նախնեաց ըրրօսաց հասք,

Ահա շունչ կ'առնեն ու կ'ուրախանան
Լըսելով մամուլոյ ճոխնչն անհատական,
Եւ տակաւ դիզուի տրպագրութեանց կոյտ,
Ձովացընել մեր մըռքեր ծարաւուտ:

Եւ այն գեղեցիկ ու վըսեմ լեզուն,
Եղեմայ գետոց պէս հարուստ, բեղուն,
Ձոր աղաւաղեր ու խորթացուցեր
Էին միամիտ կամ արգէա ձեռքեր,

Եւ զոր կըտակաւ կ'ապստըլբէր
Քու աշակերտաց՝ որ փութան ի մի
Մարբեն և առջի շնորհքըն տան անոր,
Ահա կը փայլի պերճ ու լուսաւոր:

Գընա՛, մեղուաց պէս ահա ժըրաջան,
Դէպ ի հայրենեաց ծաղկանոց փութան
Նըրժեց ըու որդիբոյ, ու բաղեն ծըծեն,
Որպէս զի անոյշ նեկատար պատրաստեն:

Մէկն ահա ծօռ գայ՝ հետագօս աչըսով,
Ոսկեգրէջ նախնեաց շիրմներուն ըով,
Ու պըբպարելով ժողովէ անոնց
Փանձերն ու հօգին, անոնց կրակն ու բաց:

Քինարն ի ձեռին միւսըն թափառի գնայ
Ընդ լեռ և ընդ ձոր երկրիս Թորգոմայ,
Մոգել իր աղու արի երգերով
Հին դիւցազուններն՝ որ քնեն դարերով:

Այդ երգոց ձայնէն կը կենդանանան
Խուճբ խուճբ դիւցազունք մեր այրարատեան,
Եւ շարժէ Մասիս իր վեհափառ գլուխ
Դիւթուելով երգէն՝ ձայնէն սըրտաբուխ:

Թողով ապա իւր սիրական ըընար
Մաղախ մ'ի շալկին զընայ բաջաբար.
Որոնէ, յուզէ ամէն սար ու լեռ,
Շարժէ ամէն քար, շիրիմ, տապաններ:

Եւ ապա ինամով հաւքէ մի առ մի
Անյուշ նըշխարներ մերոյս աշխարհի,
Հին ու նոր վանքեր և եկեղեցիք,
Աւերակ ու շէն սիրական տեղիք,

Կեանք աճուն անոր հուր զըրչին ներքեւ.
Մէջ, մըռուշ ցընդի, փայլի քաղցր արեւ

Որ որ կը կտին այն միւր երգչին ստե,
Որ համին քնարին շեշտեր կայծակոտ:

Գրնա՛, ուրիշ մ'ալ ելլէ ի կտար
Մասեաց ձիւնապատ և ամպածըբար,
Ու կեցած նայի՛ տապանին հոն քով,
Սիրելի երկրիկ վրբան հըրճուանքս:

Ու կազմէ հիւսէ հայկազուններուն
Շահատակութեանց չըքնալ պատմութիւն,
Ուրիշ մ'ալ գէզ գէզ հընարտութեանց
Պրբաբլէ նիւթեր, նախնեացն անդին գանձ:

Ահա կը պըճնեն տակաւ դաս ու դաս
Հին ու նոր հանճարք ըզմերը Պանաս.
Հոմեր ու Վիլքիլ, Ռաստ ու Միլտոն
Թանկարձ փոխարին ի մերս Հելիկոն:

Էւ այլալիզու բերթոյաց կանառ
Երգին քաղցրանուազ ի մերքս բարբառ,
Պանծացընեն մեր երկար առն լուռ
Մուսայից դապարքն ի ձայն քաղցրաւուր:

Գրնա՛, սիրելի Հայր մեր և զըլտի,
Գրնա՛. գիտութեան յորդահասանն ուի
Տակաւ ծաւալի, ու երաշտ երկրիկ
Կաշկոռք բողբոջն, ծաղկին զեղարթիթ:

Ահա կը կանգնին տակաւ տաճարներ,
Մարդիկ, հրահանգել ազգիկ զակերներ,
Էւ սրբաիկ բազմանքն ու տենչ սրբանուէր
Կատարուի լիով, ո՛վ սիրուն Հայր մեր:

Այդքան, քու սիրած կըզգիլ ջըրոյոյ,
Պիտ՛ ըլլայ անուանոյ մըշտակայ կիթոյ,
Կոթոյ մ' անմոռաց, զոր պիտի ծեփեն
Գովասանքներով այցելուք ամէն:

Գրնա՛, շար նախանձն ու զըրպարտութիւն
Պիտի ջըփասանն անոր հիմերուն.
Նա Մասիս լեբան պէն ամուր, անխախտ,
Չանայ յորինել իր աշխարհին բախտ:

Գնա՛, բայց թեւերու կովանին քաղցրիկ,
Միշտ պարածածկէ՛ քու այս կըղզիելի,
Ու ուաւճանայ միշտ անոր զըլխին՝
Կուսական շըրթանց անձա՛ն Ելիցին:

Ն. Ա. ՂԱՔԻԿԵԱՆ

Հ Ա Ն Գ Ի Ս Տ

Վ. Յ. ԱՒՔԱՆՆՏԻՈՍ Վ. Ի ԳՈՒՐԳԵՆԵԱՆ

Ի Մ Ի Թ Ա Ր Ե Ա Ն

ՈՒՍՏԷՆ

Կերտինն Հ. Ա. քսնաթոն Վ. Գուրգենեան Կ. Պոլսեցի, փետրուար 7ին կը պակսի Վենետիկ Մխիթարեանցս դասակարգէն: Կրնա՛ իր 1826ին, և մեր վահական վիճակը ստացած 1837ին. բահանայ ձեռնարկուած 1844ին:

Հանճարեղ միբանն և հոգեակը կատարեալ. ներհոն աստուածաբանն և ի Պոլիս՝ ծանօթ բարոյիչ: Մեր հին տաղանդներէն էր: Իբրեւ

դրական անձ՝ բազմ շունեցաւ քաջամանօթ ըլլալ ազգին: Առանց մեծ աշխատութեան՝ յաջողեցաւ քաջ հայկաբան հանդիսանալ. և Բագրատունի Հ. Արսենէն իբրեւ հայկաբան՝ գովեստից և դրուատեաց արժանացաւ: Վկայ իւր փոխ՝ և բարձր լեզուին, պիտի մեն իւր թարգմանութիւնը՝ Յըլէսինուսի Պաշտպանէօրիան քրիստոսական հաստատոյ՝ Մանճուհայ Փախաշտա ի նայրենի հոգոյն և Անցք ի ժանտախտն Միլանոս՝ Վիլիլիեայ Մարտիի Անդիոյրական Գ. Պոլիտոն¹, Հերոնիմոսի Վիտա ի Էրոս:

1. Երկու հաստի բնաստասերական գրութիւնք, որ կը պատերազմին ընդդէմ անկրօնից: 1866. էջ 1064:
2. Մանճուհէն պատարիկներ են, հրատարակուած Արձակ ժողկարալը հաստատեոց մէջ. երբորդ տպ. 1887. էջ 45, 48:
3. Բագմալիկայ 1849. էջ 22: